

Р. О. Безлюдний

R. O. Bezliudnyi

УДК [37.013.42+364.2] (09) (73)

Соціально-педагогічна підтримка дітей з особливими потребами в США (історичний аспект).

Social-pedagogical support of children with special needs in USA (historical aspect).

Анотація. У статті розглянуто історію виникнення соціально-педагогічної підтримки дітей з особливими потребами в США. Висвітлені основні напрями, завдання та підходи підтримки осіб з особливими потребами, а також подано характеристику освітніх проектів та програм до яких залучені діти з особливими потребами.

Ключові слова: соціальна підтримка, діти з особливими потребами, соціальні служби, програми, проекти.

Аннотация. В статье рассматривается история возникновения социально-педагогической поддержки детей с особенными потребностями в США. Показаны основные направления, задания и подходы поддержки людей с ограниченными возможностями, а также дана характеристика образовательных программ и проектов в которых берут участие дети с особенными потребностями.

Ключевые слова: социальная поддержка, дети с особенными потребностями, социальные службы, программы, проекты.

Annotation. The development of social pedagogical support of children with special needs is considered in the article. The main directions, tasks and approaches for children support is shown here, besides here is characterized educational projects and programs which are made for children with special needs.

Key words: social support, children with special needs, social services, programs, and projects.

Актуальність теми статті викликана необхідністю ретроспективного аналізу соціально-педагогічної підтримки підлітків з особливими потребами в США. Зміна соціальних відносин в суспільстві вимагає зміни підходів у підготовці підлітків з особливими потребами до майбутнього самостійного життя. Необхідність удосконалення соціально-педагогічної підтримки таких дітей потребує створення спеціально розробленої системи реабілітації, інтеграції, корекції та адаптації підлітків з особливими потребами у суспільстві.

Мета дослідження полягає у дослідженні історичного аспекту соціально-педагогічної підтримки підлітків з особливими потребами в американському суспільстві.

Результати досліджень. Наукові джерела свідчать, що до початку XIX сторіччя у США та країнах Західної Європи соціально-педагогічна підтримка дітям та підліткам з вадами практично не надавалася. Вони залишалися вдома зі своїми родинами або їх віддавали до притулків. Часто такі діти були тягарем для своїх сімей і члени сімей зверталися по сторонню підтримку.

Першу відому нам спробу навчати дітей з вадами зробив 1800 року французький лікар Жан-Марк Ітард. Він розробив унікальну методику, яку згодом запозичили педагоги і науковці США. Послідовники Ітарда заснували організацію, яка здійснювала наукові дослідження вад розвитку. У 1830 року в Сполучених Штатах Америки було створено перші школи для сліпих та глухих. Учні в цих школах були ізольовані і навчалися за спеціальними програмами, розробленими для окремих груп інвалідів. Так, у школах для глухих використовували альтернативні системи спілкування, мову знаків, мову жестів тощо. Оскільки це були великі заклади, вони часто були розташовані за сотні кілометрів від домівок учнів і діти перебували в них майже весь час.

Слід відмітити, що формування соціально-педагогічної підтримки дітей з особливими потребами йшло не лише шляхом організації установ для дітей з порушеннями інтелекту, а також розвивалися і установи для навчання і

виховання дітей з іншими видами дефекту, деякі з них стали виникати набагато раніше за аналогічні установи для дітей та молоді з обмеженими можливостями, причому не лише у Франції, але і в США.

У вказаний часовий період остаточно оформилися три напрями підтримки осіб з особливими потребами:

– *християнсько-філантропічний* (мета – піклування про інвалідів; організаційна форма - притулки, богадільні, будинки піклування) ;

– *медико-педагогічний* (мета – лікування, виховання і елементарне навчання дітей з вираженими порушеннями в розвитку, організаційна форма - спеціальні відділення при лікарнях, медико-педагогічні установи) У 1844 році у США створено асоціацію медичних американських шпиталів для божевільних. Пізніше згадане товариство стало називатися Американська Психіатрична Асоціація [1];

– *педагогічний* (мета – освіта дітей з порушенням слуху, зору, інтелекту, організаційна форма – спеціальні класи, спеціальні школи, філантропічно-християнський напрямок підтримки осіб з особливими потребами зародився у Німеччині, коли пастор Хальденванг відкрив в 1835 році в місті Вільдеберге перший притулок для таких осіб. У Англії притулок з благодійними цілями був відкритий міс Уайт в 1846 році в Лондоні. А у 1848 році – відкрилася перша установа для дітей з особливими потребами в США. Серед американських учених істориками найчастіше згадується ім'я Самюеля Хоуе. Разом з Сегеном, одним з перших творців установ для дітей з вадами у розвитку і організатором їх учбової діяльності, що приїхав в США в 1848 році, які вперше організували в Америці соціально-педагогічну підтримку осіб з особливими потребами.

Першими педагогічними установами для дітей з особливими потребами були також притулки і приватні школи-інтернати. Установи першого і другого напряму обслуговували переважно дітей відсталих у розвитку, а установи

педагогічні – дітей з легкою формою відсталості. До завдань цих установ входило надати вихованцям загальну освіту, трудову підготовку і таким чином надати допомогу звичайній школі, звільнивши її від дітей, що заважають нормальній роботі.

В середині 60-х років у США розпочалася реалізація проекту під назвою "Головний старт". Це була широка освітня і медична програма для дітей та їхніх батьків. Із 1972 року до класів, що навчалися за програмою "Головний старт", почали залучати дітей з вадами. Це була перша масова спроба створення класів залучення.

Надалі, з другої половини XIX століття, педагогічний напрям в організації підтримки дітей з особливими потребами став основним. В цей час почали відкриватися допоміжні класи і допоміжні школи для дітей з легкими формами розумової відсталості [9, с. 14].

Перші американські школи будувалися на основі шкільної програми, вчительського прикладу і дисципліни. Головним джерелом морального і релігійного виховання була Біблія і складені на її основі книги для дітей. Дітям прищеплювалась любов до ближнього, гуманне ставлення до оточуючих, розвивались такі якості, як щедрість, патріотизм [11, с. 6].

Підкреслимо, що у США дитячу інвалідність визнано національною проблемою. У зв'язку із цим була розроблена Національна програма по боротьбі з дитячою інвалідністю, відповідно до якої були поставлені завдання по створенню центрів по підготовці фахівців з реабілітації, професійному утворенню, обслуговуванню на місцях дітей-інвалідів, розробці програм навчання й виховання в школах.

Обслуговування дітей-інвалідів у США включає профілактику, діагностику, навчання, клінічне обслуговування, соціально-реабілітаційну службу.

У соціально-реабілітаційній службі виділяють реабілітацію дітей з обмеженими функціональними можливостями в загально-реабілітаційному центрі.

Соціальні служби в цьому центрі займаються вибором шляхів реабілітації, є служба по подальшому працевлаштуванню. Весь загально-реабілітаційний сервіс організовується в штатах у кооперації з державними й приватними установами.

Швидкий економічний розвиток у 60-х роках ХХ ст. спричинив зміну й освітніх пріоритетів у США. Пріоритетним завданням шкіл стало забезпечення високого рівня академічної підготовки учнів. У результаті цього значно менше часу відводилося на формування характеру дітей, їх моральне виховання [3].

Починаючи з 60-х років ХХ століття, результати соціологічних досліджень в США почали засвідчувати суттєву нерівність між школярами.

Відповідальність за це явище спочатку було покладено на вчителів, мотивуючи її тим, що вчителями більше уваги завжди приділялося кращим й більш здібним учням. Пізніше британськими соціологами були не тільки підтвержені ці висновки, але й зроблені доповнення – соціальна ієрархія серед школярів не обмежується рамками школи. Джерелом соціальної нерівності, як було доведено, виступає соціальне походження учнів, а особливо проблема нерівності, торкнулася дітей-інвалідів, які виявилися «пасинками та пасербицями» існуючої системи освіти [10, с. 100-106].

У 70-х рр. ХХ століття у США процес соціально-педагогічної підтримки активно почав розвиватися в у вигляді декількох підходів, таких як: *widening participation* (розширення доступу до освіти), *mainstreaming* (основний напрям) та *inclusion* (включення) [10, с. 100-106].

Перші два підходи (*widening participation*), (*mainstreaming*) передбачають, що діти з обмеженими можливостями можуть спілкуватися зі своїми однолітками під час різноманітних дозвіллевих заходів, відвідувати масові школи, але, перш за все, з метою розширення соціальних контактів, а не здобуття освіти.

Третій підхід (inclusion) – слід розуміти як реформування масових шкіл та перепланування навчальних приміщень таким чином, щоб вони відповідали потребам усіх дітей без винятку.

У 1975 року Конгрес США затвердив надзвичайно важливий законопроект, згідно з яким для "безкоштовної, відповідної громадської освіти" дітей з вадами могли використовуватися федеральні кошти. В цьому законі зроблено наголос на тому, що родини повинні бути важливим елементом системи освіти дітей молодшого віку. Тепер у Сполучених Штатах Америки діти з вадами можуть отримувати освіту залучення, яка разом з відповідною медичною допомогою, дає їм змогу повністю розкрити свій потенціал. Малята-інваліди можуть відвідувати дитячі садки і початкові школи, а також брати участь у громадських заходах. Старші діти можуть навчатися у професійних училищах, школах, коледжах. Завдяки такому підходу в дорослому віці інваліди мають можливість працювати, сплачувати податки і користуватися всіма правами, які надає людям суспільство [7].

Згодом, зростаюча аморальність суспільства і низький освітній рівень американських шкіл викликали серйозне занепокоєння на державному рівні. У 1981 році президент США Р. Рейган створив Національну комісію з дослідження проблем якості шкільної освіти. В опублікованій у 1983 році доповіді “ Нація в небезпеці: необхідність реформ школи ” було визначено недоліки існуючої системи освіти та шляхи подолання проблем як у сфері навчання, так і виховання. [5, с. 102-110].

Наростання кризових процесів у соціально-економічному та культурному житті суспільства спричинили повернення педагогіки США до консервативних цінностей. Педагогіка повернулася до “ основ ”, що означало не лише зміну поглядів на виховання, а й відновлення віри у традиційні цінності та християнську мораль.

Прибічники руху “ Назад до основ ” виступали за підвищення ролі вчителя у виховному процесі, встановлення суворої дисципліни у шкільних

зкладах за рахунок формування в учнів стійких норм моралі та поведінки [8, с. 125].

Під впливом руху “ Назад до основ ” чимало штатів прийняли закони про встановлення освітніх стандартів, затверджених на конференції 1976 року, яким повинен відповідати випускник будь-якої школи. Знову з’явилися традиційні школи з класно-урочними заняттями, домашніми завданнями, суворим порядком і дисципліною. [4, с.122].

Пропонувалося залучати до процесу морального виховання не тільки вчителів і батьків, а й адміністрацію школи, громадськість, спільні зусилля яких могли б стати запорукою успішного виховного процесу.

У 80-х рр. Національною асоціацією освіти були сформульовані основні завдання щодо навчання дітей з розумовою відсталістю, які передбачають:

- 1) досягнення економічної ефективності навчання;
- 2) виховання таких поведінкових навичок, щоб інші члени сім’ї не відчували тягаря від перебування вдома дитини з розумовою відсталістю;
- 3) виховання таких моральних цінностей, які б дозволили дитині у майбутньому бути рівноправним громадянином країни [6, с. 35].

Зауважимо, що у США кінцевою метою навчання і виховання дітей та підлітків з особливими потребами є вироблення навичок, які дали б змогу існувати самостійно, прищеплення корисних соціальних умінь, які дозволятимуть їм жити і працювати у звичайному середовищі. У зв'язку з таким підходом загальноосвітня підготовка і розвиток процесів пізнання не займають значне місце в роботі з розумово відсталими дітьми.

Нині соціально-педагогічна підтримка дітей з обмеженими функціональними можливостями у США здійснюється державними й недержавними громадськими організаціями. Причому, недержавні організації можуть бути міжнародні, національні асоціації або муніципальні установи.

Так, наприклад, однією із авторитетних організацій є Міжнародна Ліга суспільств допомоги дітям-інвалідам. Її філії є в більш ніж 70 країнах світу у тому числі і в США. Змістом роботи цієї організації є боротьба за права дітей з обмеженими функціональними можливостями на міжнародному й національному рівнях. Члени Ліги проводять дослідження дитячої інвалідності, організують конференції, здійснюють співробітництво між країнами, допомагають розробляти національні програми по боротьбі з дитячою інвалідністю.

Висновки. Узагальнюючи вище наведені факти, ми можемо зробити висновки, що розвиток соціально-педагогічної підтримки дітей з особливими потребами у США характеризувався появою шкіл та установ, в яких здійснювалась спеціалізація за окремими загальноосвітніми дисциплінами, та розробкою спеціальних навчальних програм для осіб з особливими потребами.

Література

1. Головінський І. Педагогічна психологія: навчальний посібник / І. Головінський. – К. : В-во «Аконт», 2003. – 287 с.
2. Етапи розвитку концепцій морального виховання у педагогіці США (60 ті роки ХХ - початок ХХІ ст.) [Електронний ресурс] / Л. І. Довгань // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка, 2007. – N 34. – С. 106–110.
3. Жуковський В. М. Морально-етичне виховання в американській школі (30-і роки ХІХ ст. – 90-і роки ХХ ст.) : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01/ В. М. Жуковський – К., 2004. – 625 с.
4. Малькова З. А. Концепция “воспитания для выживания” в современной буржуазной педагогике / З. А. Малькова // Советская педагогика. – 1978. – № 10. – С. 118–124.
5. Малькова З. А. Тринадцать лет спустя: американская школа-96 // Педагогика. – 1996. – № 5. – С. 102–110.

6. Методичні рекомендації щодо удосконалення утримання та виховання дітей у дитячих інтернатних закладах на принципах, що базуються на Конвенції ООН про права дитини. – К.: УІСД, 1998.

7. Соціальні особливості навчання та виховання дітей-інвалідів // Вінницький міський центр соціальної служби для молоді. – Вінниця, 2001.

8. Юсуфбекова Н. Р. “Назад – к основам!” / Н. Р. Юсуфбекова // Советская педагогика. – 1987. – № 8. – С. 122-126.

9. Хатем Абдеен. Система помощи детям с ограниченными возможностями здоровья в Иордании (Медико-психолого-педагогическая модель) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / Хатем Абдеен. – Москва, 2003 – 147 с.

10. Ярская-Смирнова Е. Р. Инклюзивное образование детей-инвалидов / Ярская-Смирнова Е. Р., Лошакова И. И. // СОЦИС. – 2003. – № 5. – С. 100–106.

Lickona, T. The Return of Character Education / Lickona, T. // Educational Leadership. – 1993. – Nov. – V.51. – №3. – P.6–11